

ad quos possit hoc bonum vestrum Jamna perferri, de domo vestra fructu, ac pace gaudeat. & adversarius revererit, nihil habens et vobis dicere parvi. Porro si de faciendis elemosinis, & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentiæ præcepta sunt Domini, cum viro tuo fideli, & tecum sanctæ continentie patris Servantæ, consilium communicare deberes, eiusdemque non sperare voluntatem: quanto magis de habitu, atque vestitu nihil tibi præter tuis arbitrium mutandum, vel usurpandum fuit, unde nihil divinitus legitimus imperatum? Plura alia hæc de re ibidem habet Doctor sanctus.

XI. D. Raymundus Lib. II. tit. de furto §. 9. De rebus autem viri, aut de pane, vino, & aliis, que bono, & approbato more solent ad dispensationem uxoris pertinere, potest, & debet facere elemosynam, moderate tamen, secundum facultatem viri, & maiorem, aut minorem necessitatem, vel necessitatem pauperum, & debet semper sibi conformare conscientiam, quod non displiceat marito in corde, licet forte aliquando prohiberetur ore. Solent enim mariti facere prohibitionem uxoris absolute, ut sic temperent eas, non a toto, sed ab excessu, quem suspicantur. Potest etiam formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitans, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei quod illi faceret elemosynam. Si autem eumque, & scandalizatur inde, deponat conscientiam illam, si potest. Si autem, non debet dare; & debeat, quia non potest dare: & sic intelligitur quod dicuntur 111. q. v. can. Quod dico. Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim deberet dare intrepide; alias peccaret.

XII. Qua ratione furti locentur uxores, si mariti bona furripiunt, eadem rei furti mariti furti, si bona quorum uxores dominium, & administrationem habent, rapiant; item, si vivum dotale dilapident, aut diminuant; si bona communia, uxoris invititis, abluant.

XIII. Quæst. IV. Quid de opificio furtis dicendum? Resp. Opifices, qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut factores, textores, molitores, & similes, forum perperant, dum quidquam materie sibi tradite, invito domino, furripiunt. Nec quidquam eidem suffragantur pretextus quos allegare solent. Sartores fragmenta, & lacinias turripere in more habent. Illi omnes fures sunt,

Et que de parvis furtis diximus, isthuc revocari debent. Si fragmenta nullius sint valoris, ita ut in nullam cedere domini utilitatem valeant, tunc nullum furtum committitur. At quoties domino inferitur apta sunt, ut plerumque accidit; tunc furtum committitur: gravior, leviusque, prout maior est, aut minor materia fragmentorum. P. Thomas Sanchez Lib. II. consil. cap. VII. dub. 2. defendit, factores fragmenta etiam alicuius valoris sibi retinere posse: tum quod domini, talis moris consueti, non censentur inviti; tum quod iustum pretium laboris solvere domini recusant, idcirco compensatione occulta uti factores posse contendit. Verum hæc doctrina omnino falsa est. Nulla adeh præsumptio consensus dominorum in hæc furta. Multo minus adeh fundamentum iustæ compensationis. Pretium laboris pactum est. Illud autem sibi propria sponte augere factores nequeunt.

At, inquis, non libere, sed coactè factores consentire in pretium solent, ne alicui minori pretio sciendiam vellem suscipiant. Esiugium istud nullum est. Fides enim non coactio, sed voluntaria deceptio, & manifesta fraus est, qua domino illuditur. Nulla quippe lege permittitur ut artifices queant ad habitum sui operis mercedem augere, in incipio domino; ut iam supra de occultâ compensatione demonstravi. Plurima alia in tractatu de restitutione dicentur.

XIV. Quæst. V. Quid de furtis Religiosorum dicendum? Resp. Paucis rem expediam. Si Clausuras fuerunt ab extraneis, perinde se habeat ac alii fures. Si fuerunt de communibus Monasterii peni gravem quantitatem, peccant & contra iustitiam, & contra votum. Quare rei sunt & sacrilegi, & iniustitiae. Ratio est manifesta: quoniam Religiosi vi paupertatis Deo per votum promissæ cuiusque rei dominio privati sunt. Ergo quoties bona Monasterii furripiunt absque licentia superioris, furti rei evadunt, utpote, invito domino, aliena accipientes. Nec est quod rem certam & evidentem rationibus confirmem; cum nullum sit de hoc penes Theologos dissidium.

XV. Disputant Theologi, si ne in furto Religiosorum ea quantitas necessaria que assignari in furtis filiorum solet. PP. Salmanticensis tract. XIII. cap. vi. punct. 5. numer. 43. sententiam adfirmantem defendunt; atque pro eadem allegant Sanchez Lib. VII. Decal. cap. XXI. n. 31. Rebullum I. Par. Lib. III. quæst. xv. sect. 3. Fagundes Lib. VI. Decal. cap. v. num. 2. Pelliciarium tract. v.

cap.

cap. xv. sect. 4. num. 189. Ledesimam Tom. II. cap. xv. dub. 6. Cenedo tract. de pauper. Relig. dub. 20. Caramucem in Regulam D. Bened. disp. lxxi. num. 544.

XVI. Hæc sententia falsa videtur, nulloque nixa fundamento. Fallo pro eadem citatur Sanchez, qui Lib. VII. cap. xx. num. 3. oppositum docet. Patritius Sporer tract. v. cap. 9. sec. 2. §. 3. num. 62. communem vocat DD. sententiam, que assertit eam quantitatem satis esse in Religiosis ad furtum mortiferum que sufficit in secularibus. P. Thomas Tamburinus adeo communem reputat hæc sententiam, ut querat Lib. VIII. cap. xv. num. 4. num. faltem probabiliter defendi possit sententia Fagundes, Cenedo, & aliorum. Et laudatus Sporer retolvit, non esse in praxi ab hac communi sententia recedendum.

XVII. Si ratio consulatur, non modo quantitas furti Religiosorum non est augenda ad mensuram furti filiorum familias; sed minor potius constituenda foret quam in ipsis secularium furtis. Siquidem Religiosi non lege iustitiae, & septimo præcepto Decalogi tantum prohibentur furari, sed etiam solemniter pauperatis voto. Prælati utrique patres Religiosorum reputantur; sed spirituales, non carnales. Patres sunt, & magistri, qui in evangelicæ paupertatis schola eos exercere debent. Quis ergo ratione præsumi potest, eos non fore invitos, quemadmodum patres respectu filiorum, si Religiosi furripiant eam quantitatem que in furtis communium extraneorum est materia gravis? Cur non præsumuntur inviti Prælati Religiosorum? Quia, inquit, sunt loco parentum. Parentes autem non censentur inviti respectu filiorum in ea quantitate que in extraneo esset furtum mortiferum. Periculosa est illa ratiocinatio. Parentes consentire iure valent ut filii centum, mille, bis mille aureos accipiant. In idem ergo consentire Prælati regulares poterunt? Quid stultius? Religiosi adstricti voto paupertatis sunt, secus filifamilias. Que ergo ratio paritatis filiorum cum Religiosis, aut parentum cum Prælati? Parentes domini absoluti sunt, Prælati regulares administratores tantum. Libere consentire valent illi in quacumque ceptionem bonorum; isti nequeunt, nisi infra leges paupertatis monasticæ. Futilis ergo omnino est paritas filiorumfamilias cum Religiosis.

XVIII. Hinc colliges, quam sint inepta alia collectaria, que ex convulsa paritate Religiosorum cum filifamilias eliciunt citati Theologi. Salmanticensis loc. cit. punct. 8. num. 94. cum aliis Calasius docent, Religiosos posse, quemadmodum filifamilias, congruam quantitatem iudicari exponere. Hæc, & alia plura laxitatis plena, que de ludis pecuniariis Religiosorum decoret recentiores, fule, & nisi fallor, valde convulsæ sunt in *Disciplina Apostolico-Monastica*. Quare, ne actum agam, consule que ibidem dicta sunt. Nullum omnino ludum pecuniarium permitendum Religiosis ostendimus.

XIX. Que de restitutione a Religiosis faciendâ docent idem recentiores, similiter vana mihi videtur. Nam, si que surrepta fuerunt, consistant, nemo ambigit ea fore restituenda; si consumpta fuerint, ad nihil Religiosis tæbentur. At, inquit, si peculium habeant proprio usui destinatum, nonne valent ex illo compensare quod furati fuerint? Respondetur, Religiosis qui peculium retinent iura necessarium victum, & vestitum, proprietarii esse, & iustitiæ violatores. Quare, etiam si fures aliunde ex iniustâ acceptione non essent, fures sunt, & proprietarii ob iniustam retentionem. Qui tamen res Monasterio furatas, aut peculium, quo compensare furtum possent, retinent, novum flagitium perpetrant, seu gravior peccant. Laudati Theologi restitutionem obnoxios Regulares docent, iussposito quod peculium habeant. Licite enim ex superioris licentia habere peculium illam illos posse credant. Idcirco inferunt, illos ex hoc peculio restituere, & compensare bonæ furtim accepta debere. Nos vero dicimus, nullum illos retinere peculium posse, nisi rursus necessitate victus, & vestitus. Victum autem, & vestitum necessario privare se non tenentur, nec debent, ut restituant. Quid quod, cum nullus rei dominum habeant, nec usum independentem; de nulla re disponere queunt, inconsulto superiore? Quare que recentiores Moralitæ de restitutione, & iudicis Religiosorum versant, falso nituntur principio, quod scilicet licitum illis peculium sit. Hoc falso sublatò fundamento, cetera sponte sua corrumpunt. Verum de his præter ea que in citata *Disciplina Apostolico-Monastica* dicta sunt, plura edisseram in tractatu de Statu religioso.

LIBER DECIMUS IN DECALOGUM.

OCTAVUM PRÆCEPTUM TRACTANS:

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Exod. xx. vers. 16.

DISSERTATIO PRIMA.

DE FALSO TESTIMONIO, MENDACIO, EIUSQUE MALITIA.

CAPUT I.

Census propositionum laxarum, quas Probabilitatis patroni adversus octimum præceptum evulgarant.

I. In explanatione secundi mandati, quod Deum recta spectat, plures laxioris Ethices propositiones, quæ peritiam, æquivocationes, restrictiones mentales variis liminibus percolant, recentius. Nonnullas in presentia, quæ salutarum proximo exitalem propugnant, exscribam.

I. Ad tormenta, damnaque gravia vitanda posse quemlibet sibi falsum grave criminem imponere, etiam mors sit sibi lectura. "P. Thomas Tamburinus Lib. IX. in Decal. cap. III. §. 6. num. 6.

II. An si alio modo te ab iniusto teste tueri nequeas, licite falsa crimina illi potestis obicere, quanta sufficienti ad tuam ipsam defensionem? Duo assero. Unum mihi satis probabile: alterum falsi incertum. Probabile mihi est te, si id facias, non peccare contra iustitiam: unde nec obligari ad restitutionem. . . . Incertum mihi est, an id possit fieri licite sine ulla culpa. "Idem Tambur. l. c. c. II. §. 2. n. 4. §. 6.

III. Si sit necesse publicas scripturas ementiri, possent ne Notarius publicus ad hoc induci, si Notario confaret mea innocentia? Quid n? respondebis. Id enim non est esse infidelem Republicæ, sed maxime fidelem; dum eiusdem Republicæ innocentes se defendunt. Verum, si aperiantur hiismodi ostium, quomodo stabunt publica iudicia? Inventantur, respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Dum enim falsi testes quicumque

arte repellantur, publica iudicia firmantur potius quam infirmantur. Sed ego iterum audio: libenter nodum hunc in aliud tempus evolendum refero. "Idem Tamburinus l. c. n. 7.

IV. Quando taxa alicuius rei est iniusta, si plures vendens, aut defraudans in pondere, ita ut sibi satisfaciat pro pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pro pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an plures vendiderit, vel defecerit in pondere, aut mensura, id negare, asserere se pretio taxato vendidisse, & intelligendo hæc, ita ut plures vendens, aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit, Atque ad hoc satis est, opinionem esse probabilem, eam taxam non obligare. "P. Thomas Sanchez Lib. III. in Decal. cap. VI. n. 29.

V. Quoties sine vere, five sicte promittens matrimonium, immunis est ab aliqua causa ab implenda obligatione, probavimus, posse eum a iudice vocatum iurare se non promississe, intelligendo, ita ut teneat implere. Quod dicimus procedere non tantum, quando est certa causa non implendi; sed etiam quoties sapientium iudicio est prohibite non tenentur. Quia potest amplectendo opinionem probabilem extirpare letuta conscientia non obligatum. "Idem Sanchez loc. citat. num. 32.

VI. Clericus rogatus a custodibus, an aliqua portet, eo sine ut gabellam solvere compellatur, potest iurare se nihil portare, intelligendo, ex quo gabellam debeat. "Idem Sanchez loc. cit.

VII. Idem credo, quoties laicus aliquis quæ portat, aut habet, aut vendidit, ex quibus gabellam aliqua ratione non debet, aut

aut non debet integram iuxta probabilem opinionem. Potest enim iuramento negare se habere, portare, vendidisse eam solam quantitatem, ex qua gabellam non debet, intelligendo intra se, ita ut ex illa debeat. "Idem Sanchez loc. cit.

VIII. An habens iustam, vel probabilem causam occultandi Fisco, vel creditoribus aliqua bona, possit uti restrictione mentali, iurando, se non occultasse? Respondeo probabilis, posse. "P. Leander a S. Sacramento in Decalog. Tom. II. tractat. I. disp. xlv. quæst. xvi.

IX. An sit peccatum mortale iurare cum restrictione mentali absque iusta causa? Probabilis respondeo, non esse mortale, sed veniale tantum. "Idem Leander loc. cit. quæst. XII.

X. Is a quo mutua pecunia petitur, quam revera habet, potest iureiurando affirmare abique periurio, & peccato, se eam non habere pecuniam in alio loco. "P. Vincentius Candidus Tom. II. disquis. xxvi. art. 3. dubit. 12.

XI. Mutuo accipiens centum aureos solvendo post annum, si terminus, ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, rogatus a iudice de mutuo, iurare potest se illud non accepisse, intelligendo, ita ut teneatur solvere ante terminum impletum. "Idem P. Vincentius Candidus loc. cit. dub. 18.

XII. Mercatores, qui non possunt ipsum pretium ab emptoribus obtinere, nihil iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de factis non stet; iurare quidem possunt, tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce, quam habent domi, vel alibi emerant. "P. Ferdinandus da Caltrapalao Par. III. tract. xiv. punct. 7. n. 6.

XIII. Etiam rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra iuramentum de calumnia, exigat iuramentum, tunc dicendi veritatem sincere abique ulla æquivocatione; adhuc poteris iurare an philologico iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes te iuraturum abique æquivocatione iniusta. Nulla enim propositio ita ample sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. "Idem P. Caltrapalao loc. cit. versio. Dentio.

XIV. Quando tamen non occurrit comoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt uti duplici scientie, communicabilis, & in-

communicabilis, facile obvio veritatem occultare, non animo desipiendi, sed solum permittendi deceptionem. "P. Dominicus Via Trut. Theol. in propos. 26. & 27. Innocentii XI. n. 13.

XV. Qui consuetudinem habet leviter mentiendi, etiam eam habeat verum abique, que necessitate iurandi, non ex hoc in statu peccati mortalis est confitendus; etsi, quandoque æ utraque consuetudine periuro, ret. "P. Martinus Torrecilla Tom. I. Sum. tract. III. disp. I. cap. I. sect. I. n. 87.

XVI. Contumelie, conviciæque erunt venialia, si ex defectu cautelæ interixantes proferantur; ut accidit in mulierculis, que ira correptæ mutuo sibi graviter conviciantur. "Idem Torrecilla ibid. sect. 6. §. 1. num. 10.

XVII. Grave non est adhuc temerarie iudicare de alio, stirpe esse iudex, vel spurium, & quevis mala non moralia, dummodo ex hoc eum non contemnamus, nequæ diffidamus. "Idem ibid. sect. 7. §. 1. num. 5.

XVIII. Non est iudicium temerarium malum, etsi grave, de proximo ex solis indicis, vel coniecturis probabilibus iudicatur. "Idem ibid. num. 6.

XIX. Suspicio de crimine, quantumvis enormis, de persona honesta, etiam sit temeraria, nunquam est grave peccatum; licet de crimine hæretici, vel incerti, & similibus suspicio sit. "Idem ibid. n. 22.

CAPUT II.

Una & altera animadversio in doctrinam P. Tamburini, assensitæ, non peccato contra iustitiam eum qui imponit alicui falsa crimina ad tuendam propriam famam.

I. Octo ego P. Thomas Tamburinus in excerptis thesi, te posse ad tuendum proprium honorem, atque adeo potiori iure ad asserendum, vindicandamque Injustitiam, & Communitatis famam, a falso acculatore, & calumniatore lesam, licite imponere eidem calumniatori falsa crimina eo graviora, quo gravius læta fama tua est, seu quantum latet ad sanæ reparationem. Si plenus, evidentiisque teneas systema, seu morealem prædicam, quam docent non pauci Iuniores, ad memoriam revoca que in explanatione v. mandati Decalogi: supra diximus cap. IV. §. 3. advenis tricen nonnullorum Calumniarum benignitatem probabilissimam. Narravimus tibi lophimata, quibus circum-

veniuntur propositiones 17. ab Alexandro & 18. ab Innocentio XI. proscriptæ. Manifestissimum inhumanam illam, sanguinariamque doctrinam quorundam recentiorum, qui effundi humanum sanguinem licite posse docent ob sartum testum custodiendum, quid? Iudicium mundi honoris simulacrum. Illa omnia cum hæc Tamburina sententia conferas velim: & tum, que sit nativa benignitatis probabililitas imago, ipse iudex esto.

II. In medium recurrit P. Tamburini doctrina. An si alio modo te ab iniusto testatori nequeas, licite falsa crimina illi possis obijcere, quanta sufficiunt ad tuam iustam defensionem? Duo assero. Unum mihi satis probabile; alterum satis incertum. Probabile mihi est, te, si id facias, non peccare contra iustitiam; unde nec obligari ad restitutionem. . . . Incertum mihi est an id possit fieri licite sine ulla culpa. O tempora! o mores! Hucine malorum perventum inter Christianos est, ut incertum asseratur, num mentiri, num calumniari peccatum sit? Reponet ne P. Francolinus, exclamaciones istas Iansenitarum inventa esse? At nos respondebimus, Tamburini doctrinam & Iansenitism, & Hæreticis, atque Ethnicis ipsi scandalum gravissimum ingerere. Non peccat ergo contra iustitiam qui calumnias falso acculatori impingit ad propriam famam vindicandam, honoremque tuendum? Quid? Non modo falsa crimina impingere, sed occidere etiam honoris & fame invasorem licite posse docet cum aliis P. Tamburinus Lib. VI. cap. 1. §. 3. num. 1. Honestus ergo vir, inquit, ne alapa percutiatur, occidere etiam sine periculo irregularitatis, invasorem potest, quando aliter consilium sibi nequeat. Papæ, etiam sine periculo irregularitatis?

III. Pauca adicio in alias quas recentiori propositiones laxas. Fuso calamo explicata sunt implexa quæstio de restrictionibus mentis supra in commentatione secundi præcepti. Adicere transcriptas propositiones libuit, ut evidentijs Probabilitarum quorundam opinioniones laxæ pateant. Mendacia quæcumque prohiberi docent Catholici omnes, ut mox ostendam. Probabilitarum plures, consuetudo zelo auferendi de mundo peccata, novus vocabus mendacia vocare ceperunt. Difficillimum existimant veritatis ac sinceritatis legibus homines libiicere. Durum nimis ex alia parte peccati illos damnare qui vix sermonem in civili commercio adhibent a mendacis vacuum, illis visum est. Idcirco mediam excogitant viam æquivocationum,

amphibolarum interiorum, quibus veritatem occultant. Locutiones quasdam obicuras, figuris, tropicis, intermixtas, que veritatem imperitis obtegerent, sed tamen moderate, ut simul vi earundem locutionum percipi veritas posset, antiqui quoque Theologi licitas interdum iudicaverunt. At recentiores ultra progressi sunt. Veritatem sola mentis interiori præcisione abscondi posse docuerunt. Hanc doctrinam, quam de restrictionibus pure mentalibus vocant, damnavit Ecclesia. Recentiores Moraliste, qui post damnatas ab Ecclesia propositiones scripserunt, conceptis verbis illas propugnare non audent; replete tamen, quibusdam adiectis lucis, & calamitidis, illam defendunt. Sanchez, Castropalus, Tamburinus, Leander, Candidus, qui recentias opinioniones, in propositionibus ab Ecclesia damnatis contentas, docuerunt, exclamatione digni sunt, quia ante Ecclesiæ declarationem scripserunt. At non tam facile excusandus est P. Viva asserens in 10. propositione, licitam esse interiore restrictionem, quando externa commode non occurrit rursus, qui, hæbetioris ingenii cum sint, artem ignorant mendacia fucandi. Fucus obivus, inquit, vel ipsis rursus est usus duplicis scientiæ communicabilis, & incommunicabilis. Cuius doctrinæ sensus est. Mendacium est; si falsitatem veritate absolute obrudas. Mendacium vero esse definit, si falsitatem pro veritate dicens, intus mente adicias: Hoc factum dicitur esse. At, quia occultum est, nosique tibi evadit, si retegatur; ad d. nosim, seu ad communicandum aliis falsum est. Evitare tunc mendacii reatum sibi blandiant recentiores quidam Caluistæ, si aliud ore proferant, aliud mente teneant; quasi in hoc oris a corde disenta mendacii pravitatis non esset. A singulari expendendis propositionibus superideò, quia eadem sua propria, & manifesta laxitate horrorem incutiunt.

CAPUT III.

De falso testimonio vetito in octavo præcepto.

I. **F**allum perhibere testimonium ad averius proximum tuum ad mentem, ut ore vales. Mente, dum fallam de eo concipis opinionem, atque interiore sententia iniuste illum malitiam damnas. Ore duplici via; aut coram iudice illum falso accusando; aut coram privatis hominibus illum diffamando. De his omnibus mihi disputandum est. Rectus politus

ordo ut primum de testimonio falso interiori, quod iudicium temerarium vocant, post de exteriori, quod fallum testimonium coram iudice communiter nuncupatur, dicere. At lubet prius de externa locutione, utpote gravioris momenti, verba facere.

II. **Q**uest. I. Quid sit falsum testimonium? Resp. Testimonium est dictum illud quod testis interrogatus a iudice in ipso iudicio profert, iuramento adiecto. Est verum, aut falsum, prout respondet, aut dissonat vel mentis conceptioni, vel rebus a teste conceptis. Siquidem dictum, seu externa locutio immediate interiorem mentis conceptionem, mediate vero obiecta, seu res conceptas significat. Quando externa locutio respondet tum mentis conceptioni, tum rebus ipsis a teste conceptis, undique vera est; ut si quis testetur se vidisse Sempromionem occidere Paulum, revera ab eodem Sempromione interfecit. Contra tam menti, quam rebus dissona testificatio est, & omnino falsa; cum testis, intus iudicans canem esse equum, assereret esse alium. Hic adesse tam ignorantia, quæ canis reputaretur equus; quam malitia, quæ assereret, canem esse alium, dum testis alioquin existimat esse equum. Interdum testificatio est menti conformis, sed rebus dissimilis; ut, cum testis affirmat, Paulum occidisse Sempromionem, quem peremptum ab eo existimat, re ipsa tamen interfectus ab eo non est. Postremum menti opponitur, sed rebus congruit; ut, si quis admittat corvum esse nigrum, quem alium credit. In his tribus combinationibus præter primam, semper occurrit falsitas, vel cum ignorantia, vel cum malitia coniuncta.

III. **Q**uest. II. Falsum testimonium est ne semper peccatum mortale? Resp. Quando iudicium est perituro, semper mortiferum crimen est; etiam res testificata minima esset. Si vero perituro non sit, & testimonium sit contra iustitiam; tum est peccatum mortale ex genere suo, sicut quælibet iniustitia; & sub hoc respectu vetatur in Decalogo: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Denique si tum perituro, tum iniustitia absint; tunc non erit peccatum mortale. Ita docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxx. art. 4. Falsum testimonium habet triplicem deformitatem. Uno modo ex perituro: quia testes non admittuntur nisi iurati: & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex iniustitia: & hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut & quælibet iniustitia. Et ideo in præcepto Decalogi sub hac forma inter-

dicatur falsum testimonium, cum dicitur Exod. xx. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non enim contra aliquem facit qui eum ab iniuria faciendi impedit, sed solum qui ei iniustitiam suam tollit. Tertio ex ipsa falsitate, secundum quod omne mendacium est peccatum: & ex hoc non habet falsum testimonium quod semper sit peccatum mortale. Tria sibi de more arguuntur a opponit Angelicus, quorum solutiones, quæ apud ipsum videri queunt, clariorem veritatem reddunt.

IV. Ex hæc angelica doctrina colliges quam enormis sit falsi testi nonii gravitas. Falsus testis Deum ipsum in mendacii patrociniū appellat, cum illius sanctissimum nomen iurando invocet: iustitiam, & caritatem in proximum violat. Quare optime inquit S. Hieronymus Lib. III. de iumm. bono cap. lxx. Falsidicus testis tribus peccatis est obnoxius. Primum Deo, cuius personam contemnit: deinde iudici, quem mentis falsitas: postremo innocenti, quem falso testimonio ledit. Salomona vero ait Prov. vi. vers. 16. Sex sunt quæ odit Dominus. . . Cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, præferentem mendacia, testem fallacem. Item c. xxxi. v. 28. Testis mendax peribit. Eius flagitii fontes sunt qui instrumenta apocrypha, ut vera, obrudunt, aut falsa conficiunt, aut vera adulterant. Item illi qui ut certum testificantur quod vel dubium, vel probabiliter tantum reputant; atque ex auditu compertum habent. Quapropter libidini Angelicus loc. cit. ad 1. In testimonio ferendo non debet homo pro certo asserere, quasi sciens id de quo certus non est; sed dubium debet sub dubio proferre, & id de quo certus est, pro certo asserere.

V. **Q**uest. III. Quid agendum testi qui, debita adhibita diligentia, memoria deceptus falsum testatur est, si cuius innocens damnamus est capitis? Resp. Quando nulla precessit negligentia in assequenda veritatis cognitione, nullam perpetravit testis culpam; etiam si falsum testatus fuerit, quod sincere verum credebatur. Quare nec mendacii, nec perituri reus est; nec mala, quibus innocens proximus libiditur, reparare tenetur: non vi rei acceptæ; cum testimonium ferat, non in propriam, sed in alterius utilitatem: non vi iniuste actionis, nil quippe iniustum committit. Si tamen, antequam innocens damnetur, iure deceptiois conficius evadat, tenetur, qua meliori via valet, periclitari succurrere, & suam detegere ignorantiam, nec ex suo silentio

tio proximus damnum subeat. Et quantum, attentio iurium rigore, testes ad mutandam testimonium non admittantur, nisi confestim & illico; tamen sapies admittuntur etiam multo postea, iuxta extimas iurum prerogativas. Viri enim probitatis fama clari, & integri, vix repelluntur, quoties propriam deceptionem fatentur; nec ulla adest probabilis coniectura suspicandæ fraudis. Denique testimonii correctio etiam post temporis intervallum plurimum confert ad extendendam testimonii firmitatem, & certitudinem.

VI. Quæst. IV. Ad quid tenetur testis sua pravitare falsum testimonium ferens in iudicio contra proximum? Resp. Si testis falsus iura sit mali causa, tenetur liberare innocentem, cum sine fame, & honoris dispendio dictam falsitatem retractando, malaque temporalia inde secuta refrascendo. Idque convenit penes omnes. Quod vero docent Salmanticenses tract. xxvii. cap. 1. punct. 3. n. 13. non teneri testem falsum testimonium retractare, quando nulla est spes liberandi innocentem, tametsi teneatur damna rescire, non ardet.

Quia enim lege testis solvitur, quantum per ipsam fiat, a crimine falso impacto innocentem liberat; Lex retractationis non ita ab effectu pendet, ut, hoc frustrato, illa evanescat. Sed natura impolitur, & calumnia talis est, ut, quoties innocenti retractatio non nocet, debeat calumnia aboleri. Accedit quod, licet retractatio inutilis sit ad subrahendum supplicio innocentem; frustranea tamen non est ad famam reintegrandam, Denique testis falsus, ut sine consilium saluti, ea omnia præstare debet que sibi possibilis sunt. Retractare falsitatem in iudicio iuramento asserunt valet. Qua ergo lege ab hoc implendo debito liberatur? Quia hæc retractatio ad innocentem subducendum inflicte pœnæ non conducit? At tametsi huic fini idonea non sit, congrua tamen, immo necessaria est, ut testis officio fungatur suo. Nec minus duplicit quod laudati Auctores ibidem addunt, testem vinculo retractationis non adstringi, quando ceteri testes, a se non inducti, & secum contra innocentem testificati, retractare se renuunt. Non ergo malo recedere testis debet, quod alii velint in sua pravitare persistere? Si hæc doctrina consisteret, immania sequerentur aburda. Non teneretur Paulus abstinere a scelere, se ponere, in Dei amicitiam redire; quod illius loci noluit ad arrepta iniquitatis via recedere. Quo quid absurdius? Et quia vix credi

potest, hæc perdoctos PP. docere, idcirco illorum verba transcribo: Nec enim ob eandem rationem tenetur se retractare, quando alii testes, a se non inducti, secum tamen contra innocentem testificati sunt, quos certo se iurum testimonium minime retractaturos. Quin, quo magis pervicaces sunt ceteri testes in calumnia impacta innocentem asserenda, eo ferventius conari testis ille urgeat, ut periclitans vel fame, vel vitæ, vel utriusque, si via patet, succurrat. Denique, si iniussu infamatus morti addictus sit, tenetur testis falsus se retractare, etiam si libeunda sibi mors esset. Quoniam licet in pari causa innocentem iure propriam alterius vitæ præstare possit; tamen, quando tu in causa es ut alter iniussu puniatur, cum pari periculo adstringeris removere causam, seu calumniam, propter quam innocens periclitatur.

VII. Quæst. V. Quid præstare debet qui alterum induxit ad falsum testimonium dicendum contra proximum? Resp. Debet omni conatu eidem suadere, ut falsum testimonium retractet coram iudice. Quod si iniquus testis recuset, ipse iussor iudicem adire tenetur, & inquam fraudem, perfidiamque machinationem manifestare. Contendit Lellius Lib. II. de iustit. cap. xxx. Aub. 7. numer. 54. quem sequuntur Salmanticenses loc. cit. numer. 4. Fagandez, & alii, nullam adesse obligationem manifestandi pravam machinationem, retractandique falsum testimonium, si nulla spes concipiatur reum liberandi; quam sententiam non audeo approbare. Primum, quod vix quispian certo leire valeat non somnium liberandum, aut pœnam eidem imminuendam post retractationem falsi testimonii. Deinde, hoc etiam admisso, adhuc tenetur iniqui fallari ea omnia præstare que ex se præstare valent, ut reus liberetur, utque sine conscientie, quod fieri potest, consilium, penitentiamque peragat. Quare falsi ratio est etiam P. Felix Porellas allegat Tom. I. part. 1. de 8. præcept. num. 2784. neminem teneri ad opus inutile. Numquam quippe inutilis est retractatio ista, nisi inutilem vocare velis calumniam retractationem, & innocentem falsificationem. Quod iudices polint post retractationem falso acculatum liberare, ipsi viderint. At non propterea fallaria proprio implendo debito liberi sunt.

VIII. Plurima de testibus, indicibus, advocatis, aliisque ad iustitiam tum communitatem, tum vindicantem spectantibus, displicenda remitto ad tractatum de iustitia, & iure.

CAPUT IV.

De mendacii notione, & malitia. Licita interdum mendacia non modo Ethnicorum phryses, verum etiam Origenes, Cassianus, Chrysostomus, alique Græcorum docuerunt.

I. Hæc est mendacii definitio quam tradit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. ex. art. 1. Enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata, manifestum est mendacium. Sub voce enuntiationis comprehenditur verbum scripturæ, signis, nutibus, aut voce expressum. Cetera particule notionem propriam mendacii exhibent. Advertit Doctor sanctus, necessario minime requiri ad rationem mendacii voluntatem fallendi audire. Hoc enim est veluti complementum mendacii, cuius natura sufficitur falvatur in prolatione falsi cum deliberatione fallum dicendi. Hoc enim est contra mentem loqui. Contra, si falsum enuntiat quis, reputans esse verum, non mentitur; sed materiale profert falsitatem. Omnia hæc clare explicat Angelicus ipse loc. cit. Intentio vero voluntatis inordinata potest ad duo ferri: quarum unum est, ut falsum enuntietur; aliud est effectus proprius falsæ enuntiationis, ut scilicet aliquis fallatur. Si ergo ista tria concurrant, scilicet quod falsum sit id quod enuntiat, & quod ad sit voluntas falsum enuntians, & iterum intentio fallendi; tunc est falsitas materialiter, quia falsum dicitur, & formaliter propter voluntatem fallum dicendi, & effectivè propter voluntatem falsitatem imprimendi. Sed tamen ratio mendacii sumitur a formali falsitate, ex hoc scilicet quod aliquis habet voluntatem falsum enuntians. Unde & mendacium nominatur ex eo quod contra mentem dicitur. Et ideo si quis falsum enuntiet, credens id esse verum, est quidem falsum materialiter, sed non formaliter, quia falsitas est præter intentionem dicentis, unde non habet perfectam rationem mendacii. Id enim quod præter intentionem dicentis est, per accidens est, unde non potest esse specifica differentia. Si vero aliquis formaliter falsum dicat, habens voluntatem falsum dicendi, licet sit verum id quod dicitur, inquantum tamen huiusmodi actus est voluntarius, & moralis, habet per se falsitatem, & per accidens veritatem: unde ad speciem mendacii pertingit. Quod autem aliquis intendat falsitatem in opinione alterius consistere, fallendo ipsum, non pertinet ad speciem mendacii, sed ad quandam perfectionem ipsius. Mendacium ergo præse acceptum est deliberata enuntiatione contra mentem.

II. Tribuitur primum in materiale, & formale. Mendacium materiale quis committit, dum assernat quiddam quod verum esse credit, sed falsum reapse est: & hoc vocatur mendacium materiale tantum. Mendacium vero formale tantum tunc contingit, quando quis enuntiat aliquid ut falsum, & cum animo falsum dicendi, quod in se verum est, ut si quis exitimans Petrum occidisse Paulum, quem tamen non occidit, adfirmare non occidisse. Formale tantum hoc mendacium nuncupatur, quod sit dumtaxat contra mentem loquentis, exitimantis Petrum occidisse Paulum, quem reapse non interiret. Mendacium quoque est, dum certum pro dubio asseritur.

III. Dividitur secundo mendacium ratione finis, in quem dirigitur, in isocolum, officiosum, & perniciosum. Isocolum est quod in aliorum, aut proprium oblectamentum dicitur. Officiosum spectat aut propriam, aut alienam utilitatem; aut momentum declinare abique alterius damno. Perniciosum illud est quod in alterius damnum profertur. Hoc mendacium genere fidei peccatum mortale; & solum veniale evadit ob materiam tenuitatem. Mendacii isocoli fontes commaniter sunt garruli, loquaces, scurræ, qui, ut lepidos otentent sacrolego, plurima committuntur ut vera, que proprio cerebro fabricantur. Hi venialiter peccant. Conscientie tamen sibi ipsi vertere plurimum debent, quod, cum sint ad eiusmodi mendacia semper parati, parum aut nihil eadem reputant, ob malitiam levitatem, habitum venialiter delinquendi contrahunt. Hic prope labians ad mortifera crimina viam parat, ut fufus in questione de peccato venialis dicitur. Mendacii officiosi illi maxime rei sunt qui nimio amore sui flagrant, valdeque cupidi sunt rerum temporalium, propria exitimant, & mundanæ gloriæ. Ut enim hæc bona ut custodiant, aut augeant, aut servent a quolibet detrimento, mendacii veluti opportunis præstitis utuntur.

IV. Dividit D. Thomas iterum mendacium in isantiam, & ironiam. Tunc quis isantiam mendacio peccat, cum maiora de se predicat quam sibi conveniant. Ille vero ironia reus est qui minora, quæ vera sunt, negat. Ut omnes mendacii partitiones compertas habeas, transcribam que docet Div. Thomas 2. 2. quæst. ex. art. 2. Mendacium tripliciter dividit potest. Uno modo secundum ipsam mendacii rationem, quod est proprium, & per se mendacii diversio: & secundum hoc men-

mendacium in duo dividitur; scilicet in mendacium quod transcendit veritatem in maius, quod pertinet ad iactantiam; & in mendacium quod despicit a veritate in minus, quod pertinet ad ironiam; ut patet per Philosophum in IV. Ethic. Hæc autem distinctio idcirco per se est ipsius mendacii, quia mendacium, in quantum huiusmodi, opponitur veritati, ut dictum est. Veritas autem æqualis quædam est, cui per se opponitur maius, & minus. Alio modo potest dividi mendacium, in quantum habet rationem culpæ secundum ea que aggravat, vel diminuit culpam mendacii ex parte finis intenti. Aggravat autem culpam mendacii, si aliquis per mendacium intendat alterius nocu- mentum, quod vocatur mendacium perniciosum. Diminuitur autem culpa mendacii, si ordinetur ad aliquod bonum, vel delectabile, & sic est mendacium innocuum; vel utile, & sic est mendacium officiosum, quod intenditur irri- mentum alterius, vel remotio nocimenti. Et secundum hoc dividitur mendacium in tria prædicitur. Tertio modo dividitur mendacium uni- versalius secundum ordinem ad finem, sive ex hoc addatur, vel diminuitur ad culpam mendacii, sive non. Et secundum hoc dividitur per octo membra, quæ dicta est. In quæ quidem tria prima membra continentur sub men- dacio pernicioso; quod quidem fit vel contra Deum; & ad hoc pertinet primum menda- cium, quod est in doctrina religionis; vel est contra hominem; sive sola intentione nocendi alicui, & sic est mendacium secundum, quod scilicet nulli prodest, & obest alicui, sive etiam intenditur in nocimento unius utilitas alterius; & hoc est tertium mendacium, quod vni prodest, & alteri obest. Inter quæ tria primum est gravissimum, quia semper peccatum contra Deum sunt graviora, ut supra dictum est. Secundum autem est gravius tertio, quod diminuitur ex intentione utilitatis alterius. Post hæc autem tria quæ superaddunt ad gra- vitatem culpæ mendacii, ponitur quartum, quod habet propriam quantitatem sine addi- tione, vel diminutione, & hoc est mendacium, quod fit ex sola mentis libidine; quod præ- cedit ex habitu. Unde & Philosophus dicit in IV. Ethicorum, quod mendax, eo quod talis est secundum habitum, ipso mendacio gaudet. Quatuor vero subsequentes modi diminuitur de culpa mendacii. Nam quantum est mendacium innocuum, quod fit placendi cupiditate. Alia vero tria continentur sub mendacio officioso, in quo intenditur quod est alteri utile: vel quantum ad res exteriores; & sic est sextum mendacium, quod prodest alicui ad pecuniam

conservandum: vel est utile corpori; & hoc est septimum mendacium, in quo impeditur mors hominis: vel etiam utile est ad honesta- tem virtutis; & hoc est octavum mendacium, in quo impeditur illicita pollutio corporalis. Patet autem quod quanto bonum intentum est melius, tanto magis minoritur culpa menda- cii. Et idcirco, si quis diligenter consideret, se- cundum ordinem prædictæ enumerationis est or- do gravitatis culpæ in istis mendaciis. Nam bonum utile præfertur delectabili, & vita corporalis præfertur pecunie, honestas autem ipsi corporali vite.

CAPUT V.

Sic in omne mendacium peccatum, etiam cum ob finem bonum profertur.

I. PLURA de mendacio dicta sunt in secun- do Decalogi mandato. Paucis nunc rem expediam. Mendacii pravitatem, utpote naturali societati adversa, Ethnicis ipsis com- perta fuit. Nonnulli tamen celeberrimos Philo- sophi utendum aliquando mendacio docue- re. Sophocles, ob orationis suavitatem vulgo dictus Apis, apud Stobæum *Serm. x.* hæc habet. *Haud quidem honestum est mendacia loqui. Cui autem diram perniciem veritas affert, hinc venia danda, nec inhonesto lo- quenti.* Euripides apud eundem Stobæum. *Profecto res est intolerabilis mendacia loqui. Equidem atio legem quoque non colendam in periculis plus quam necessitam.* Brevissime Democritus: *Vera dicenda sunt, ubi id præ- stat. Plato, quem Labeo apud Augul. Lib. II. de Civit. Dei cap. XIV. & Lib. IV. contr. Iulianum, Semideum appellat, & Ci- cero Philosophorum pene Deum, ceteris Philo- sophis inculentibus mendaciorum suscipit pa- trocinium; atque sua auctoritate in eandem sententiam quoddam christiane profes- sionis Doctores pellexit; quos inter Origenem recentet S. Hieronymus Lib. I. contra Ruffin. nom. 18. „ Indignantur (inquit) „ quare Origenitas Scripserim inter te orgis- „ mendaciorum fœderari. Nominavi librum, „ in quo hoc scriptum legerim, id est sex- „ tum Stromaton Origenis, in quo Plato- „ nis sententia nostrum dogma componens „ ita loquitur (Origenes). Plato in tertio de „ Republica libro: Veritas, inquit, sectanda „ magnopere est. Si enim, ut paulo ante „ rectissime dicebamus, Deo indecens, & „ inutile mendacium est, hominibus quan- „ doque utile (ut utantur eo quasi condi- „ mento, atque medicamine) nulli dubium*

est quin huiusmodi licentia medicis danda sit, & ad imprudentibus removenda. Ve- ra, inquit, asseris. Ergo Princeps urbium, si quis, & aliis hoc conceditur, oportet aliquando mentiri vel contra hostes, vel pro patria, & civibus; ab aliis vero, qui uti mendacio nesciunt, auferendum est omne mendacium. Et nos igitur illius præcepti memores: Loquimini veritatem uniusquisque cum proximo suo: non debemus dicere: Quis est proximus meus? Sed considerare: quomodo Philosophus caute dixerit, Duo in- decens, & inutile esse mendacium, homini- bus interdum utile; & quod ne pro dispen- satione quidem potandum sit Deus aliquan- do mentiri. Si autem commodum audien- tis exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per æquitate, quæ vult, profert, ut & veritatis apud eum dignitas conservetur, & quod noxium esse poterat, si nudum profer- retur in vulgus, quodam reitum velamine profertur. Homo autem, cui incumbit ne- cessitas mentiendi, diligenter attendat, ut sic utatur interdum mendacio, quomodo con- dimente, & medicamine; ut servet mensu- ram eius, ne excedat terminos, quibus usa esse iudicet contra Hofsernem, & vicit eum presidenti simulatione verborum. Imite- tur Esther, quæ Artaxerxis sententiam, diu ta- cita gentis veritate, correxit. Et in primis Patriarcam Iacob, quem legimus benedi- ctiones patris artificii impetrasse mendacio. Hoc perpicuum est quod nisi ita men- titi fuerimus, ut magnum nobis ex hoc que- ratur bonum, indicandi simus, quasi in- mica eius qui ait: Ego sum veritas.

Hæc Origenes scripsit.

II. In eandem sententiam concessisse Ioan- nem Chrysostomum, patet ex eius homil. XXXIII. XIV. & IIII. in *Genesim*: & Lib. I. de Sacerdotio circiter finem, de mendacio Rahab loquens, vocat illud *pulchrum menda- cium*. Videtis Sixtum Senensem Lib. V. Biblioth. amor. 89. & 107. Quin huic senten- tiæ accessisse ipsum S. Hieronymum, testatur S. Augustinus episc. VII. his verbis. Legi etiam scripta, quæ tua dicerentur, in Epistolas Apostoli Pauli: quarum unam ad Galatas cum endare velles, venit in manus locus ille quo Apostolus Petrus a perniciosa simulatione revocatur. Talis quoque simulatio mendacii susceptum esse vel abs te tali viro, vel a quopiam, si alius illa scripsit, fateor, non medicoriter doleo, donec re- fellantur, si forte reselli possunt ea quæ movent. Mihi enim videtur exitiosissime cre-

di aliquod in Libris sanctis esse mendacium. Ad hæc Augustini expolitionationem respon- det Hieronymus episc. lxxxix. quæ inter Au- gustinianæ ad XI. affirmatque scripta illa sua esse. Atque Contra hos allegat quos in men- dacii questione verandam secutus est, his ver- bis. *Imbecillitatem virium mearum sentiens, Origenis Commentarios secutus sum. . . . Præterito Didymum videntem meum, & Apollinarium Laodicenum de Ecclesia super egressum, & Alexandrum veterem hereticum, Eusebium quoque Emisenum, & Theodorum Heracleotem. . . . Quid dicam de Ioanne, qui dudum in pontificiæ dicam Constantino- politanum rexit Ecclesiam, & proprie super hoc capitulo latissimum exaravit librum, in quo Origenis, & veterum sententiam est secutus? Si igitur me reprehendis errantem, pa- tere me (quislo) errare cum talibus; & cum me erroris mihi multos socios habere perpersu- su, ut veritatis tuæ saltem unum adspulsa- rem proferre debebis.*

III. Respondit S. Augustinus secum sen- tire Cyprianum, Ambrosium, & unum pro omnibus Paulum Apollinum. Hæc enim ha- bet episc. XIII. post medium. *Flagitas a me ut aliquem saltem unum ostendam, cuius in hac re sententiam sum secutus; cum tu tam- plures nominatim commemoraveris, qui te in eo quod adstruisti, præcesserunt; petens ut in eo si te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus; quorum ego fateor neminem legi. Sed, cum sint ferme sex, vel septem, eorum quatuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum, cuius nomen tacet, de Ecclesia dicti super egressum. Alexandrum autem veterem hereticum, Origenem vero, ac Didymum reprehensos abs te lego in recentioribus opuscu- lis tuis, & non medicoriter, nec medicoribus questionibus, quatuor Origenem mirabiliter tuque laudaveris. Cum his ego errare puto quia nec te ipse patiens; quamvis hoc per- te dicitur, ac si in hac sententia non erra- verit. Nam quis est qui se velit cum quolibet errare? Tres igitur resant, quem paulo ante Emisenum, Theodorum Heracleotem, quem paulo post commemoras, Ioannes, quidam in pon- tificiæ dicam Constantino- politanum rexit Eccle- siam. Porro, si quæras, vel recolas quid hinc sentierit noster Ambrosius, quid noster itidem Cyprianus, invenies fortasse, quæ nobis de- fuisse quos in eo quod asserimus, sequeretur. Quamquam, sicut paulo ante dixi, tantum- modo Scripturnis canonicis hæc ingenium de- beam scripturnæ ea que solas ita sequar, ut conscripseris eorum nihil in eis omnino errasse, nihil*

nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde, cum quero tertium, ut tres etiam ego tribus opponam, possem quidem, ut arbitror, facile reperire, si multa legissem. Verumtamen ipse mihi pro his omnibus, immo supra hos omnes, Apostolus Paulus occurrit. Ad ipsam confugio.

IV. In Augustini sententiam tandem concessit Hieronymus, ut Angulimus ipse testatur epist. cix. inquires. Sed quid hinc dicitur, cum de his questione inter nos ego, & venerabilis Frater Hieronymus factis litterarum egerimus: & in hoc opere recentissimum, quod sub nomine Critoboli adversus Pelagium modo edidit, eandem de ista re gesta, diciturque apostolicis sententiam tenuit, quam beatissimi Cypriani etiam nos secuti sumus. Quid quod Hieronymus ipse in citata sua epist. xi. sub initium testatus est, si non propria in hac questione, sed Origenis, Chrysostomi, aliorumque Græcorum Patrum sententia promerere? Si quid (inquit) reprehensionedignum putaveras in explanatione nostra, & eruditionis tue fuerat quæverè, utrum ea qua scripsimus, haberetur in Græcis; ut, si illi non discessent, tunc meam proprie sententiam condemnantes, presertim cum libere in præfatione confessus sim, Origenis commentarios me esse secutum, & vel mea, vel aliena didicisse. Ex quo ostendit, non ex definito id defendere quod in Græcis legeram... ut lectoris arbitrio derelinquerem, utrum probanda essent, an improbanda.

V. Hinc colligas velim, Græcos, quos inter Ioannem Chrysostomum, licet iterum doctissime mendacia. Chrysostomi textus sunt apertissimi locis supra laudatis. Hieronymus palam testatur, Chrysostomum Origenis sententiam fuisse secutum, & pro mendacisistesse. Aquam itaque cribro hauriunt qui de hoc lapsu purgare Chrysostomum contendunt. Idque evidenter adhuc evincerent, si finitimi ratio ferret. Cassianus quoque mendaciorum patrocinium suscepit collat. xvii. Verum de his pluraquam satis. Lege que supra hoc de argumento disputata sunt in secundum Decalogi præceptum.

CAPUT VI.

De gravi mendacii malitia.

I. Mendacia mala esse, & suapte natura peccata, Catholici omnes docent. Illud nunc in questionem vocatur, sint ne mendacia omnia peccata gravia, seu mortifera.

II. Quæst. I. Mendacium iocolum, & eff-

clousum est ne peccatum mortale? Resp. Sententia negans communis est. Neutrum quippe ex his mendacis caritati opponitur; cum nullum inferat proximo noxamentum, sed e contrario potius utilitatem, aut oblationem. Nemo D. Thoma clarus, & enucleatus hanc sententiam explicuit. Inquit ergo 2. 2. quæst. ex. art. 4. Peccatum mortale proprie est quod repugnat caritati, per quam anima vivit Deo coniuncta, ut dictum est. Potest autem mendacium contrariari caritati tripliciter: uno modo secundum se; alio modo secundum finem intentum; tertio modo per accidens. Secundum se quidem caritati contrariatur ex ipsa falsa significatione. Que quidem, si sit circa res divinas, contrariatur caritati Dei, cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corripuit. Unde huiusmodi mendacium non solum opponitur veritati veritatis (al. caritatis) sed etiam veritati fidei, & religionis. Et ideo hoc mendacium est gravissimum, & mortale. Si vero falsa significatio sit circa aliquid cuius cognitio pertinet ad hominis bonum, puta que pertinet ad perfectionem scientia, & informationem morum; tale mendacium, inquam inferat damnum falsæ opinionis proximo, contrariatur caritati quantum ad dilectionem proximi. Unde est peccatum mortale. Si vero falsa opinio, est mendacium generata, sit circa aliquid de quo non refert, utrum sit, vel aliter cognoscatur; tunc extali mendacio non damnificatur proximus: sicut si quis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus, ad se non pertinentibus. Unde tale mendacium fecundum se non est peccatum mortale. Ratio vero finis intenti aliquid mendacium contrariatur caritati: puta quod dicitur aut in iuramentum Dei, quod semper est peccatum mortale, neque religiosi contrarium: aut in iuramentum proximi, quantum ad personam, divitias, vel famam; & hoc etiam est peccatum mortale, cum nocere proximo sit peccatum mortale. Est sola autem intentio peccati mortalis aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus non sit contrarius caritati, nec mendacium secundum hanc rationem erit peccatum mortale; sicut apparet in mendacio iocoso, in quo intenditur aliqua levis delectatio, & in mendacio officioso, in quo intenditur etiam utilitas proximi. Per accidens autem potest contrariari caritati ratione scandali, vel cuiuscunque damni consequentis; & sic erit etiam peccatum mortale, dum scilicet aliquis non veretur propter scandalum publice mentiri. Animadvertenda sunt ultima Angelici verba, quibus aliter ut

mendacia interdum ob scandalum audientium crimina esse mortifera. Quare Magister Sententiarum in III. distinct. xxviii. docet, mendacia iocosa in viris perfectis peccata esse mortalia. Et Officulis in Sum. Lib. 7. tit. de penit. & veniis. §. Quæ interrogaciones sustinet, consuetudinem mentientis iocose peccatum esse mortale. Tamen hæc sententia communiter reiciatur, tamen ista diligentia Religiosi potissimum a quocumque mendacio, sive iocoso, sive officioso, temperare sibi debent. Quandoquidem est verum habere quod frequenter, & continuata consuetudo peccandi venialis, de hoc ipso tamen dubitant nonnulli. Ceterum simul verum est mendacia etiam iocosa, vel officiosa a Religiosis prolata, non ex fragillitate, & subreptione, propinque amore mentem fasciante, & linguam seducente, sed ex habitu, consuetudineque, scandalum parere laicis. Nec immerito illi scandalum patiuntur. Quid enim magis indecens quam Sacerdotem pallium mendaciorum fulgine labia polluere sua, quibus sanctum Evangelium quotidie recitat, lacrumque Christi corpus percipit? D. Bernardus clamat, nugas in ore laicorum nugas esse, in ore Sacerdotum sacrilegia. Vitandum ergo scandalum illud est, & in sermone quodlibet sinceritas illa servanda quam & natura ipsa, & evangelica lex prescribit.

III. Oppones. Psalmista inquit. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et Salomon Sap. Os quod mentitur, occidit animam. Accidit mendacium esse contra octavum decalogice legis mandatum. Quod autem cum mandatis Decalogi pugnat, peccatum mortale est. Respondet Angulimus in commentariis super illum versiculum, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. „ Duo sunt „ mendaciorum genera, in quibus non est „ magna culpa; sed tamen non sunt sine culpa; cum aut iocamur, & ut proximo con- „ sulendo mentimus. „ Nec status, aut sanctitatis personæ, scandalo subdito, efficiunt ut peccata venialia immigrent in mortalia. Apollolus Ioannes Episc. I. cap. 1. inquit: Si dixerimus quantum peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Sermonem hic habere Evangelicam de peccatis venialibus, adfirmant Interpretes omnes. Non ergo vel in ipsis viris perfectis iocosa mendacia crimina sunt mortifera. Scandalum tamen illi frequentius ingerunt, si sermonis venientiam, & fraudulentiam præferant.

VI. Quæst. II. Est ne omne mendacium

perniciosum peccatum mortale? Respond. Materie iocosa peccatum letale est; sed ob generis paritatem, ut cetera crimina, veniale evadit. Porro quod genera suo sit peccatum mortale, patet ex Angelico, cuius textum descripsi supra. Nam mendacium, si sit in materia fidei, & morum, ut si doceatur licet adulterium, furum, periurium, & cetera in loco (quod mendacium, inquit Angelus in gen. cit. non modo dilectioni Dei, verum etiam fidei, & religioni adversatur) peccatum est gravissimum. Simile grave crimen perpetrant Concionatores narrantes ficta miracula, falsas indulgentias, vel apocryphas reliquias distribuentes: quoniam verbum Dei adulterant, vera miracula falsis immixta suspecta reddunt, religionem ludibrio exponunt. Mendacium perniciosum proximo non solum est contra caritatem, sed etiam contra iustitiam; ut si fallum crimen illi imponas, ut mendacio illius auferere bona studeas. Idcirco obligat ad restitutionem sum famæ, tum bonorum temporalium. Porro hoc mendacium perniciosum, quod generis suo est peccatum mortale, fieri veniale potest vel ob subreptionem, seu imperfectam deliberationem, vel ob materiam levitatem.

VI. Quæst. III. Mendacium sui generis suo levis, si fiat in confessione, est ne peccatum mortale? Resp. Sermo non est de peccato veniali, quod sit tota & unica materia confessionis; quoniam planum est tunc fore peccatum mortale. Nullum enim efficit sacramentum ex defectu materie. Confiteris leve futurum, quod tepale non perpetrasti. Forma sacramentalis tunc nullam habet materiam veram, cum turc consensum fallum sit. Mendacium itaque, quod subicitur presentis questionis, non spectat peccatum quod sit veniale, & sola materia confessionis; sed respicit aliquam levem peccatorum circumstantiam: puta, interrogari a Confessario numerum peccatorum venialium, & tu deliberate auges, aut diminuis numerum; inter confitentium aliquid intermiscis mendacium leve. De hoc mendacio sermo nobis est.

VI. Disputant in utraque parte Theologi. Sententiam adfirmant defendunt Castellanus 2. 2. quæst. lxxix. art. 1. ad 3. Sylvestre vero Mendacium quæst. 11. allegatque primum auctoritatem S. Thomæ, qui 2. 2. quæst. lxxix. art. 3. ad 3. hæc scribit: Ille qui mentitur in iudicio, se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debetur negat, tum ex parte

parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat. Ergo qui in confessione sacramentali mendacium profert, laedit dilectionem Dei, cuius est iudicium sacramentale, atque adeo graviter peccat. Deinde mendacium leve in iuramento assertorio est peccatum mortale, ut patet ex hac propositione damnata ab Innocentio XI. *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velis, aut possit damnare hominem.* Ergo idem dicendum de mendacio levi in confessione prolo. Item qui inter quatuor hostias triticeas unam poneret hordeaceam, peccaret mortale crimen: quod subiceret consecrationi materiam ineptam, seu fallam. Ergo peccabit itidem mortaliter qui data opera addet in confessione peccatum quod non fecit, aut negabit quod commisit.

VII. Sententia negans his nicturrationum momenti. Penitens, rogatus a Confessario, utrum haec, aut illa perpetraverit, potest ea flere, si fuerit venialia, eo quod non sint haec necessaria, sed libera confessionis materia. Quod si confiteatur aliquid veniale quod non commisit, aut neget commissum, si alia confiteatur, nullam irrogat Sacramento iniuriam; cum iam materiam necessariam, & congruam subiciat potestati clauvium, super quam cadat absolutio sacramentalis. Neque peccat in Confessarium. Is quippe ius habet ad interrogandum penitentem in omnibus quae valorem ipsantur sacramenti, aut quae necessaria sunt, ut cognoscatur penitentis status. Peccata autem venialia nec offiuntur valori sacramenti, nec statum occultant penitentis; quatenus necessario aperendum Confessario. Ergo nec Sacramento, nec Confessario mendacium leve gravem infert iniuriam. Accedit quod si mendacium leve peccatum grave esset in penitente, grave itidem esset in Confessario; cum non minus hic quam ille teneatur veritatem in sacro illo tribunali inviolatam custodire. Quis prolo dixit, Confessarium mortaliter peccare, si mendacium leve in tribunali protulerit? Ergo idem dicendum de penitente. Postremo, quamquam profert mendacium in iudicio, siue interiori, siue exteriori, sit peccatum genere lio mortale: tamen ob materiam parvitatem leve fieri potest. Nam etiam in religionis negotio parvitas materiae reperitur; ut patet in illo qui obolum surripit in loco sacro. Sed etiam in Sacramento penitentiae peccatum veniale, quando alia subiciuntur clauvibus, parva materia est. Ergo mendacium rei levis etiam in Sacramento

penitentiae est leve peccatum. Hanc sententiam defendunt Sottus Lib. V. de iust. q. vi. art. 1. & in relect. de res. sec. memb. 2. quae. vii. conc. 2. Bannez 2. 2. qu. lxxix. art. 2. p. 2. dub. 1. Valentia Tom. III. disp. v. q. xiiii. punct. 1. Navarrus in Manuali cap. xviii. num. 3. Lugo de panit. disp. xvi. Salmanticenses Scholastici Tom. XII. part. 11. tract. xxiv. num. 141. & 142. Salmanticae Morales tract. xxvii. cap. 11. punct. 3. num. 26. alicque plures.

VIII. Ad primum argumentum prioris sententiae respondent recentissimi Theologi, D. Thomam sermonem habere de materia necessaria, quam reus confiteri tenetur, & iudex facultatem habet interrogandi. Confessarius autem ius non habet interrogandi penitentem de peccatis venialibus, nec penitentem tenetur ea fateri. Secundum argumentum seipso corruit. Nam in iuramento Deus vocatur in testem mendacii, quod gravissimum prodit iniuriam: & mendacium leve est materia iuramenti assertorii. At, dum mendacium profertur in confessione, nec Deus in testem mendacii adducitur, nec sacramentum iniuria afficitur: nam alia peccata manifestantur, ne forma abolitionis falsa evadat. In tertio argumento disparitas patet. Nam hostia hordeacea suapte natura materia gravis est respectu Eucharistici sacramenti; & gravissimum iniuriam irrogat Sacramento, & idololatrie crimen inducet. Hostiae enim plures consecrantur, ut, pupulo distribuantur, & publice adorationi proponantur. Hostia ergo hordeacea adorationi propolita materia suscipere latere a populo fidei. Hoc gravissimum crimen perpetraret qui falsam hostiam consecrandam Sacerdoti dolose supponeret. Nil simile sequitur in mendacio levi.

IX. Haec secunda sententia probabilior videtur. Aliqua tamen addenda explanatio est. Si penitens prava venialium consuetudine inquinatus teneretur, & rogatus a Confessario haec negaret consuetudinem, non video cur a gravi culpa liberari posset. Verum utique quae habet, hanc venialium assuetudinem non esse absolutam mortiferam. At nemo iure, in facias ire valet, plurimum illam conducere ad statum penitentis dignoscendum. Nemo in doctrina Patrum verlatus, & experientia edoctus, negaverit, hanc animi habitudinem periculi plenam esse, ultimamque ad mortalem animae statum dispositionem. Quare, ut paucis rem perscringam, mihi dicendum videtur, graviter non delinquere penitentem,

tem, si aliquid veniale peccatum mendacio neget, vel adfirmit in confessione a sacro ministro rogatus. A gravi autem, seu letali culpa eundem haud abolverem, si assueverit venialiter delinquere, & pravo harum culpularum habitu inquinatus, Confessario interroganti hunc suum statum mendacio occultaret. Quoniam tum grave detrimentum, & periculum extreme spiritualis ruinae proprie animae inferret, & clauvium potestati iniuriam intenderet. Quamvis enim sacer minister iure cogendi penitentem ad manifestan-

da venialia sit destitutus; tamen ius habet cognoscendi penitentis statum, & dispositionem illas quae proxime, & non remote tantum, ad aeternam mortem veniam parant. Porro convenit penes omnes, habitum culpularum venialium proximam esse viam, ac dispositionem ad mortalia flagitia. Ergo hanc multitudine, siue habitum peccandi venialiter in sacro tribunali mendacio celare, & intra proprium finem fovere nec rationi, nec christiana doctrinae videtur consentaneum.

DISSERTATIO II.

DE DETRACTIONE, ET IUDICIO TEMERARIO.

CAPUT I.

Quid sit honor, & fama; & qua ratione differant.

I. CUM detractio honorem, & famam laedit, ac pessumdet, recta disputandi ratio postulat ut, priusquam detractio naturam, & malitiam prodamus, bonum quod auferit, manifestemus. Bonum istud in honore, & fama ius est. De his ergo primum omnium differendum.

II. Quae. I. Quid sit honor? Resp. Finitio quam exhibet D. Thomas 2. 2. quae. cxi. art. 2. haec est: *Honor nihil aliud est quam quaedam prolatio de excellentia bonitatis alicuius.* Verus igitur, & non factus honor importat in personam honorandam excellentiam aliquam. Aliquam dico, quia haud requiritur ut qui honoratur, praestantior sit honorante, sed satis est ut absolute aliqua sit praerogativa ornatus, aut comparate ad aliquos. Sic enim pergit Angelicus loc. cit. *Potesit autem alicuius excellentia considerari non solum per comparationem ad honorantem, ut scilicet sit excellentior eo qui honorat, sed etiam seculum se, vel per comparationem ad aliquos alios.* Et secundum hoc honor semper debetur alicui propter aliquam excellentiam, vel superioritatem. Non enim oportet quod ille qui honoratur, sit excellentior honorante, sed quibusdam aliis, vel etiam ipso honorante quantum ad aliquid, & non simpliciter. In honorante requiritur opinio, seu persuasio talis excellentiae, & eiusdem prolatio, quae fitis exterioribus, nempe verbis, vel factis,

manifestari debet. Honor absolute abque reverentia, & submissione consistit. Reverentia enim aut est principium impellens ad honorandum, aut est finis eiusdem. Deus Sanctos honorat, quin illos colat, aut reveretur. Et superiores honorant inferiores, nec tamen illis se submittunt, aut illos reverentur. Honor frequentissime est etiam inter aequales, ut suadet Paulus Apollolus ad Rom. xii. *Honore invicem praeveneritis.*

III. Fama a fando nuncupatur. Sitae est potissimum in interiori iudicio, seu opinione probitatis, aut iniquitatis personarum. Fama quippe sum in bonam, tum in malam partem ulaturur. In bonam partem accepta sic a Theologis definitur: *Est clara illa notitia quam alii de nobis habent.* Illius famae materia primario est vita bene morata, & virtutibus instructa. Materia secundaria sunt aliae praerogativae scientiarum, eruditionis, nobilitatis, peritiae in artibus, idque genus similia.

IV. Fama, & honor interdum simul, interdum separatum consistunt. Homines virtutibus, divitiis, nobilitate, alicuique dotibus decorati & fama clarent, & simul honoris tributa recipiunt. Contra plures honorantur propter divitias, aut sanguinis nobilitatem, aut potentiam, qui tamen vitiorum infamia laborant. Plures e contrario privati virtutum, & sanctitatis fama splendunt, nihilominus latitant in angulis, & honorum signis carent. Hinc est quod quis adversus honorem, secus adversus famam, peccare valet, ut si aliquam alapa, vel fulte percutat occulte, honorem, non famam laedit.